

مقاله کوتاه علمی

معرفی رقم جدید گندم، هامون در منطقه سیستان
Introduction of New Wheat Cultivar, Hamoon in Sistan

حسین اکبری مقدم، حسن رستمی، غلامرضا اعتصام، شیرعلی کوهکن
و غلامعلی کیخا

مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی سیستان

تاریخ دریافت: ۸۳/۱/۱۱

با توجه به تنش‌های محیطی و شرایط اقلیمی مناطق مختلف، دورگ‌هایی بین ارقام داخلی و خارجی با اهداف انتقال ژن‌های مقاومت به بیماری‌ها، شوری، خشکی، پاکوتاهی و مقاومت به ریزش با عملکرد بالا در بخش تحقیقات غلات مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر انجام و به ایستگاه‌های تحقیقاتی جنوب کشور از جمله ایستگاه زهک زابل ارسال می‌شود. گندم هامون با شجره (Falat/Roshan) دستاورد دوازده ساله تحقیقاتی و حاصل فعالیت گروه تحقیقات غلات زابل با هدایت و پشتیبانی بخش تحقیقات غلات مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر می‌باشد. گندم هامون رقمی است با تیپ رشد بهاره، نیمه زود رس، با ارتفاع ۹۰-۱۱۰ سانتی‌متر، متحمل به خوابیدگی، سنبله سفید و ریشک‌دار، نیمه حساس به ریزش دانه، با وزن هزار دانه ۴۰ گرم، نسبت به زنگ‌ها

استفاده از ارقام مناسب نقش مهمی در بهبود خواص کمی و کیفی گندم دارد، زیرا این ارقام طوری انتخاب و یا اصلاح شده‌اند که بهتر می‌توانند از منابع محیطی استفاده نمایند و نسبت به تنش‌های زنده و غیرزنده مقاوم‌تر یا متحمل‌تر و از نظر خواص کیفی نیز مطلوب باشند. گندم از نظر تولید و سطح زیر کشت، مهم‌ترین محصول کشاورزی ایران است و افزایش محصول آن روز به روز بیشتر مورد توجه قرار گرفته و از نظر اقتصادی و تأمین غذای اصلی از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد (یزدی صمدی و میثانی، ۱۳۷۰). در منطقه سیستان که روزگاری به انبار غله ایران معروف بوده است، گندم عمده‌ترین و اساسی‌ترین محصول زراعی و از مهم‌ترین منابع تأمین کالری و پروتئین مورد نیاز اکثر مردم می‌باشد.

جدول ۱- خصوصیات زراعی گندم هامون و مقایسه آن با رقم هیرمند (شاهد)

Table 1. Agronomic characteristics of Hamoon cultivar in comparison to Hirmand (Check cv.)

Traits	صفات	هیرمند Hirmand	هامون Hamoon
Growth habit	تیپ رشد	Spring	Spring
Height (cm)	ارتفاع (سانتی متر)	90-100	90-100
Lodging	خوابیدگی	Tolerant	Tolerant
Response to yellow rust	واکنش به زنگ زرد	Moderately resistant	Moderately susceptible
Response to brown rust	واکنش به زنگ قهوه ای	Moderately susceptible	Susceptible
Response to black rust	واکنش به زنگ سیاه	Moderately resistant	Moderately susceptible
Shattering	ریزش دانه	Tolerant	Semi tolerant
Grain color	رنگ دانه	Amber	Amber
1000 Kernel weight (g)	وزن هزاردانه (گرم)	37	40
Yield stability	پایداری عملکرد	Very good	Good
Protein %	درصد پروتئین	11	10.5

جدول ۲- عملکرد رقم جدید گندم هامون و رقم فلات (شاهد) در آزمایش یکنواخت سراسری گندم

(آزمایش سازگاری)

Table 2. Yield of new cultivar Hamoon and Falat (check) in uniform yield trial

Year	سال	عملکرد Yield (kg ha ⁻¹)	
		هامون Hamoon	فلات Falat
1994	۱۳۷۳	5278	4670
1995	۱۳۷۴	8039	7650
1996	۱۳۷۵	6500	6417
Mean	میانگین	6606	6246

جدول ۳- عملکرد گندم جدید هامون با شاهد (هیرمند) در ایستگاه زهک

Table 3. Yield of new cultivar Hamoon and Hirmand (check) in Zahak station

Year	سال	عملکرد Yield (kg ha ⁻¹)	
		Hamoon	Hirmand
1992	۱۳۷۱	5500	3960
1993	۱۳۷۲	6188	4917
1994	۱۳۷۳	5393	4524
1995	۱۳۷۴	7514	6752
1996	۱۳۷۵	6854	4417
1997	۱۳۷۶	8038	6050
Mean	میانگین	6581	5103

جدول ۴- عملکرد گندم هامون (کیلوگرم در هکتار) در طرح‌های تحقیقی و ترویجی در سال ۱۳۷۴

Table 4. Yield of Hamoon (Kgha⁻¹) in Reserch- Extentional experiments in 1995

Cultivar	رقم	شیب آب Shib ab	میانکنگی Miankangy	میانگین Mean
Hirmand	هیرمند	3379	3833	3606
Hamoon	هامون	3922	4457	4189

آزمایش سازگاری مناطق گرم کشور شد. بر اساس نتایج حاصله از آزمایش‌های سازگاری منطقه گرم، این لاین با میانگین عملکرد ۶۶۰۶ کیلوگرم در هکتار، ۳۶۰ کیلوگرم افزایش عملکرد نسبت به رقم فلات داشت (جدول ۲). همچنین در آزمایش‌های مقایسه عملکرد تکراردار ایستگاه زهک با میانگین ۶۵۱۸ کیلوگرم در هکتار، ۱۴۷۸ کیلوگرم افزایش عملکرد نسبت به رقم هیرمند داشت (جدول ۳). در سال ۱۳۷۴ به منظور بررسی عملکرد این لاین در مزارع کشاورزان، لاین مذکور در قالب طرح‌های تحقیقی و ترویجی در مناطق مختلف شهرستان زابل کاشته شد (رفیعی و همکاران، ۱۳۷۷) که در این آزمایش‌ها میانگین عملکرد این لاین حدود ۵۸۳ کیلوگرم بیشتر از گندم هیرمند (شاهد) بود (جدول ۴). در نهایت این لاین به نام دریاچه تفتیده و خشک هامون که روزگاری از زیباترین تالاب‌های بین‌المللی آب شیرین محسوب می‌شد از سوی شورای عالی تحقیقات کشاورزی کشور به نام گندم هامون تأیید و در سال ۱۳۸۰ برای مناطق گرم و خشک جنوب کشور معرفی شد.

نیمه حساس (زنگ‌ها در منطقه به طور دائم مشکل ساز نیستند) و دارای تحمل به شوری و خشکی مناسب می‌باشد. میانگین درصد پروتئین دانه آن در سال‌های بررسی، ۱۰/۵ و حد اکثر آن ۱۳/۲ درصد بوده است (جدول ۱). این رقم در مناطق جنوبی کشور و مناطق با تنش‌های خشکی و شوری قابل توصیه می‌باشد (اکبری و همکاران، ۱۳۷۶؛ رفیعی و همکاران، ۱۳۷۷).

برنامه دو رنگ‌گیری این لاین در سال ۱۳۶۴ در کرج انجام شد. انتخاب در توده‌های در حال تفکیک و انتخاب لاین‌های خالص از دورگ‌های ایجاد شده از سال ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۰ در ایستگاه تحقیقات کشاورزی زهک زابل انجام شد (اکبری مقدم، ۱۳۷۱ و ۱۳۷۶). تعداد پنج لاین از نتایج این دو رنگ که بر اساس صفات فنوتیپی به خلوص رسیده بودند انتخاب و در سال ۱۳۷۱ در آزمایش مقایسه عملکرد مقدماتی بدون تکرار با دو رقم شاهد کلک افغانی (سرخ تخم) و هیرمند مورد مقایسه قرار گرفتند که لاین ۴۱۱۴ با ۱۵۴۰ کیلوگرم افزایش عملکرد نسبت به رقم هیرمند (شاهد) انتخاب و از سال ۱۳۷۲ وارد آزمایش‌های مقایسه عملکرد تکرار دار ایستگاه زهک زابل و

سپاسگزاری

زابل و همکاران بخش تحقیقات غلات
مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر که
در کلیه مراحل دستیابی به این رقم تلاش
و همکاری نموده‌اند تشکر و قدردانی
می‌شود.

بدینوسیله از زحمات و تلاش‌های
چندین ساله کلیه همکاران در مرکز
تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی
سیستان، مدیریت ترویج کشاورزی

منابع مورد استفاده

- اکبری مقدم، ح.، رستمی، ح.، جهان‌بین، ع.، و علاج، غ. ح. ۱۳۷۱. گزارش طرح‌های تحقیقاتی بررسی
توده‌ها و نسل‌های در حال تفکیک گندم. مرکز تحقیقات کشاورزی سیستان.
- اکبری مقدم، ح.، رستمی، ح.، و کوهکن، ش. ع. ۱۳۷۶. گزارش طرح‌های تحقیقاتی بررسی و مقایسه
عملکرد ارقام گندم. مرکز تحقیقات کشاورزی سیستان.
- اکبری مقدم، ح.، اعتصام، غ. ر.، و رستمی، ح. ۱۳۷۶. گزارش معرفی گندم کراس فلات (هامون)، مرکز
تحقیقات کشاورزی سیستان.
- رفیعی، م. ر.، و همکاران ۱۳۷۷. گزارش طرح‌های تحقیقی و ترویجی و طرح‌های نمایشی. مدیریت
کشاورزی زابل.
- یزدی صمدی، ب.، و عبدمشانی، س. ۱۳۷۰. اصلاح نباتات زراعی. مرکز نشر دانشگاهی، تهران.